

**СПЕЦИФІКА ХУДОЖНЬОЇ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ІНШОГО
В ТРИЛОГІЇ ФРЕДРІКА БАКМАНА ПРО БЙОРНСТАД****THE LITERARY REPRESENTATION OF THE OTHER
IN FREDRIK BACKMAN'S BEARTOWN TRILOGY****Лось О.В.,***orcid.org/0000-0002-1729-4864**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології**Національного університету «Чернігівська політехніка»*

У статті досліджено специфіку художньої репрезентації Іншого в трилогії Фредріка Бакмана про Бйорнстад («Ведмеже місто», «Ми проти вас», «Переможці»). Актуальність роботи зумовлена тим, що, попри читацьку популярність творів Ф. Бакмана та наявність досліджень про спортивну культуру, гендерне насильство, колективну ідентичність і соціальну проблематику романів, категорія Іншого в трилогії ще не була окреслена як самостійний предмет літературознавчого аналізу. Мета статті полягає у визначенні основних художніх моделей Іншості та з'ясуванні їхньої ролі в розгортанні конфліктів між підлітком, командою, родиною і громадою. Теоретичну основу дослідження становлять етико-філософські підходи Е. Левінаса, концепція визнання Ч. Тейлора, теорія стигми Е. Гофмана, а також окремі положення постколоніальних студій Е. Саїда та Г. Бгабгі. У роботі застосовано поєднання проблемно-тематичного, образного та контекстуального аналізу. Доведено, що Іншість у трилогії Ф. Бакмана не зводиться до сталої соціальної чи психологічної ознаки персонажа. Вона виникає в конкретних ситуаціях взаємодії з середовищем і може бути пов'язана з травматичним досвідом, сексуальною ідентичністю, етнокультурним походженням, соціальною периферійністю, моральною позицією або привілейованою винятковістю. Образи Кевіна, Майї, Рут, Амата, Фатіми й Бенджі репрезентують різні способи художнього осмислення прийняття, відчуження, стигматизації та замовчування. Окрему увагу приділено хокейній культурі Бйорнстада, яка відтворює норми дорослого світу, зосібна культ сили, командної лояльності, спортивного успіху й репутації. Показано, що підліткова спільнота лише загострює ці норми. З'ясовано, що Ф. Бакман не романтизує Іншого, а показує його як суперечливу особистість, чия гідність не має залежати від готовності громади прийняти або відкинути її відмінність.

Ключові слова: Інший, Іншість, підлітковий роман, стигматизація, замовчування, спільнота.

The article examines the specificity of the literary representation of the Other in Fredrik Backman's Beartown trilogy ("Beartown", "Us Against You", "The Winners"). The relevance of the study is determined by the fact that, despite the popularity of Backman's works among readers and the existence of studies on sports culture, gendered violence, collective identity, and the social issues addressed in the novels, the category of the Other in the trilogy has not yet been defined as an independent object of literary analysis. The aim of the article is to identify the main literary models of Otherness and to clarify their role in the development of conflicts between the adolescent, the team, the family, and the community. The theoretical framework of the study is based on the ethical and philosophical approaches of Emmanuel Levinas, Charles Taylor's concept of recognition, Erving Goffman's theory of stigma, as well as selected concepts from the postcolonial studies of Edward Said and Homi K. Bhabha. The research combines problem-thematic, character-based, and contextual analysis. The article argues that Otherness in Backman's trilogy cannot be reduced to a fixed social or psychological trait of a character. It emerges in specific situations of interaction with the surrounding environment and may be connected with traumatic experience, sexual identity, ethnocultural origin, social marginality, moral position, or privileged exceptionalism. The images of Kevin, Maya, Ruth, Amat, Fatima, and Benji represent different ways of literary reflection on acceptance, alienation, stigmatization, and silence. Particular attention is paid to the hockey culture of Beartown, which reproduces the norms of the adult world, especially the cult of strength, team loyalty, athletic success, and reputation. The article shows that the adolescent community only intensifies these norms. It is concluded that Backman does not romanticize the Other, but presents this figure as a contradictory personality whose dignity should not depend on the community's willingness to accept or reject their difference.

Key words: the Other, Otherness, adolescent novel, stigmatization, silence, community.

Постановка проблеми. Попри значну читацьку популярність творчості Фредріка Бакмана, зокрема серед молодіжної аудиторії, та зростання інтересу до його романів у контексті вивчення підліткової літератури, трилогія про Бйорнстад досі не стала предметом комплексного літературознавчого аналізу в українській гуманітаристиці. Водночас цикл порушує широке коло проблем, актуальних для сучасної підліткової

прози: становлення особистості, пошук власної ідентичності, взаємини індивіда зі спільнотою, переживання травматичного досвіду, насильство, булінг, соціальне неприйняття та моральний вибір.

Іншість як складна мультидисциплінарна категорія посідає важливе місце в сучасних дослідженнях літератури для підлітків, адже саме в процесі взаємодії з іншими людьми та спіль-

нотою відбувається становлення особистої ідентичності героя. Напруження між прагненням бути прийнятим і переживанням відчуження визначає не лише внутрішній розвиток персонажа, а й виявляє етичні засади функціонування самої спільноти. У цьому контексті особливої ваги набуває трилогія Фредріка Бакмана про Бйорнстад, у якій проблема Іншого стає одним із ключових чинників організації художнього конфлікту.

Змальовуючи життя невеликого провінційного містечка на півночі Швеції, де чітко розмежування «своїх» і «чужих» руйнує уявлення про згуртованість громади, Ф. Бакман актуалізує низку гострих проблем сучасного європейського суспільства, як-то підліткове насильство, булінг, класова нерівність, стигматизація, асиміляція емігрантів, замовчування травматичного досвіду та відповідальність спільноти за власний моральний вибір. Попри наявність досліджень, присвячених гендерному насильству, спортивній культурі, колективній ідентичності та соціальній проблематиці трилогії, категорія Іншого як цілісний об'єкт літературознавчого аналізу ще не отримала належного висвітлення, що й зумовлює актуальність цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В українському науковому просторі творчість Ф. Бакмана досліджується переважно в загальному контексті рецепції сучасної шведської прози, здебільшого на матеріалі інших його творів, наприклад, роману «Чоловік на ім'я Уве». Так, стаття М. Іванишин зосереджує увагу на соціальному вимірі роману. Дослідниця аналізує репрезентацію людей похилого віку, пов'язуючи її з історико-культурними особливостями шведського суспільства та традиційною для шведської літератури увагою до соціальної проблематики [1]. Л. Остапова досліджує жанрову специфіку цього роману, зосереджуючи увагу на взаємодії комічного й трагічного як визначальних естетичних категорій твору. Дослідниця аналізує художні засоби творення трагікомічного ефекту – іронію, гіперболу, гротеск, доводячи, що їхнє поєднання сприяє глибшому розкриттю психології головного героя та емоційного впливу роману на читача [2].

Міжнародні дослідження трилогії про Бйорнстад представлені розвідками А. Нюгрен, які зосереджені на аналізі функціонування тваринних образів і метафор у романі «Ведмеже місто». Авторка пов'язує їх із репрезентацією сексуального насильства та реакції громади на травматичну подію. Спираючись на концепцію «becoming-animal» Ж. Дельоза і Ф. Гваттарі, дослідниця осмислює межі відповідальності,

людяності та колективної поведінки через наближення людини до природного й тваринного начал [3]. Вже в наступній статті А. Нюгрен розширює цей підхід на всю трилогію про Бйорнстад. Авторка пропонує модель конструювання колективної ідентичності периферійного міста, а також взаємодію індивіда зі спільнотою за допомогою образів тварин і природи [4]. Ці розвідки увиразнюють зв'язок між соціальним маркуванням персонажів і колективною реакцією спільноти, створюючи підґрунтя для осмислення етичного та соціокультурного вимірів категорії Іншого.

Низка публікацій, дотичних до проблематики нашого дослідження, присвячені темі замовчування насильства в романі «Ведмеже місто». А. Мегдауї аналізує згвалтування та мовчання довкола нього в контексті спортивної культури Бйорнстада, де культ хокейної команди й безумовна лояльність до її лідерів створюють умови для виправдання насильства та замовчування травматичного досвіду [5]. Г. Насутіон та Е. Е. Путра, спираючись на концепцію символічного насильства П. Бурдьє, розглядають становище жінок у романі як результат дії соціальних норм і патріархальних очікувань, що підтримують їхню підпорядкованість [6]. Водночас категорія Іншого в цих працях не виокремлюється як самостійний предмет аналізу, що залишає простір для подальшого дослідження механізмів Інакшості в трилогії Ф. Бакмана.

Постановка завдання. Відсутність цілісного літературознавчого осмислення категорії Іншого в трилогії Ф. Бакмана про Бйорнстад зумовлює необхідність окреслення теоретичних підходів до її аналізу, визначення основних художніх моделей Іншості в романах та з'ясування їхньої ролі в розгортанні основних конфліктів трилогії. Особливої уваги потребує мультивекторність художньої репрезентації Іншості, через яку в романах виявляються напружені взаємини підлітків з однолітками та громадою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Категорія Іншого належить до ключових понять сучасної гуманітаристики, однак її зміст не є однозначним. У різних теоретичних традиціях Інший постає як етичний, соціальний, культурний, психологічний або дискурсивний феномен. Саме тому звернення до цієї категорії потребує розмежування кількох основних підходів, що дають змогу уникнути її звуження лише до зовнішньої відмінності індивіда від більшості.

У філософсько-етичній площині поняття Іншого пов'язане передусім із працями Е. Левінаса. Для мислителя Інший не є об'єк-

том пізнання, соціальною роллю чи частиною системи уявлень суб'єкта. Він постає як той, хто не може бути повністю привласнений, пояснений або зведений до зручного образу. Саме тому Левінас наголошує, що «обличчя» Іншого чинить опір володінню й владі суб'єкта, а зустріч із ним відразу набуває етичного характеру [7, с. 197; 8, с. 85-86]. У межах цього підходу Іншість осмислюється не як соціальна ознака, а як моральний виклик, що вимагає відповіді на присутність іншої людини.

У соціально-філософському та соціологічному вимірах категорія Іншого пов'язується з проблемами визнання та стигматизації. Ч. Тейлор наголошує на діалогічному характері ідентичності: особистість формується у взаємодії з іншими, а невизнання або хибне визнання можуть травмувати її самосприйняття [9, с. 25]. У контексті підліткового роману ця теза набуває особливої ваги, оскільки становлення героя відбувається в середовищі однолітків, де потреба бути визнаним або прийнятим групою визначає його спосіб існування. Доречним є залучення в цьому контексті концепції стигми Е. Гофмана, за якою певна риса персонажа перетворюється в очач групи на знак його Іншості та стає підставою для відчуження [10, с. 3]. У підлітковій спільноті відмінність персонажа рідко сприймається як нейтральна ознака. Застосування підлітком оцінного механізму як способу розрізнення «свій» / «чужий» зводить відмінність до слабкості, загрози, порушення неписаних правил спільноти. У такому контексті Інший постає як персонаж, якого середовище починає сприймати насамперед через цю відмінність, відмежовуючи його від кола «своїх».

Постколоніальні студії виокремлюють Іншого як результат дискурсивного конструювання, коли домінантна культура створює образ «чужинця» для утвердження власної норми й переваги [11]. Г. Бгабга, розвиваючи постколоніальну проблематику, зосереджується на нестабільності культурної ідентичності, зокрема на явищах мімікрії, амбівалентності та гібридності. Його визначення «майже такий самий, але не зовсім» дає змогу описати становище суб'єкта, який засвоює правила домінантної культури, однак не стає повністю «своїм» у її межах [12, с. 86]. У цьому контексті Інший існує в проміжному просторі між різними культурними системами, балансуючи між належністю та відчуженням.

Окреслені теоретичні підходи дають підстави розглядати Іншість у трилогії Ф. Бакмана про Бйорнстад як багатовимірну художню категорію. Вона реалізується через низку моделей і стає

засадничим принципом створення провідних конфліктів. Пов'язана з травматичним досвідом, сексуальною самоідентифікацією, етнокультурним походженням, соціальним статусом, моральним вибором або привілейованою винятковістю, Іншість не має єдиного джерела, не зводиться до однієї відмінної ознаки окремого персонажа, яка відмежовує його від більшості. У контексті підліткового роману вона постає як динамічний процес самовизначення героя, що формується в ситуаціях вибору, пошуку власної ідентичності та взаємодії з підлітковим середовищем. На перший погляд, система персонажів трилогії побудована у такий спосіб, що кожен персонаж може уявити ту чи іншу модель Іншості, теоретичне підґрунтя якої було описане вище. Ця певна соціальна, культурна, сексуальна чи психологічна відмінність кожного разу проявляється у конкретній ситуації, чи-то в ситуації вибору, замовчування, лояльності, спротиву, прийняття або відмови від нав'язаних правил більшості.

Особливість художнього світу трилогії Ф. Бакмана полягає в тому, що підліткова спільнота часто відтворює ціннісні настанови дорослої суспільної більшості, однак робить це у власному, загостреному просторі – просторі хокейної команди, дружби, суперництва, закоханості, ревності, страху й потреби належати до групи. Тому Іншість тут не обов'язково має негативний зміст і не завжди пов'язана з тим, що суспільство відкидає. Навпаки, окремішньою може ставати й риса, яку дорослий світ підтримує або схвалює, як-то спортивний талант, виняткова фізична сила, витривалість, принциповість, лідерство тощо. У підлітковому середовищі такі здібності можуть не лише забезпечувати визнання, а й відокремлювати героя від інших, змінюючи його місце серед однолітків і подальшу життєву траєкторію. З огляду на це подальший аналіз зосереджуємо на образах Кевіна, Майї, Амата й Бенджі, які, на нашу думку, найвиразніше репрезентують різні способи функціонування Іншого в художньому світі трилогії.

Бйорнстад, життя якого обертається довкола хокею та місцевої команди «Ведмеді», перетворюється на замкнений простір, що належить тим, хто на боці сили. Образ ведмеда символізує не лише фізичну міць і витривалість, а й жорстокість. Водночас назва міста працює як метафора депресивної периферійності, де культ гри в хокей не здатен зупинити економічне згасання, де крамниці – зачинені, безробіття – масове, і це лише поглиблює кризу, відштовхуючи «чужинців» або незгодних. Місто живе за своїм жорстким кодек-

сом і дедалі більше ізолюється від південної урбанізованої Швеції: «у Бйорнстаді всі ненавидять великі міста» [13]. Почуття маргінальності породжує у громаді агресивну захисну ідентичність. Так, прагнучи довести свою значущість, місто створює власних внутрішніх «чужих», усіх, хто не вписується у локальний код сили, бо «місто – це не лише будинки й дороги, це рішення. Іноді жорстокі [13]».

Простір міста – агресивний, нетерпимий до слабкості, немов дикий звір, сильний, але небезпечний, оприявнює «примітивну» маскуліність Кевіна – лідера команди та місцевого кумира. Кевін має надзвичайний талант гравця в хокей, наполегливість у досягненні своєї мети – продовжити кар'єру в професійній лізі, тому постійно тренується, шліфує технічні недоліки, безмежно віддаючись своїй справі. Такий підхід вирізняє його поміж інших гравців, вивищує, робить безперечним лідером. Проте, з іншого боку, розв'язує руки, навіює оте оманливе відчуття виключності та всемогутності, позбавляє сумнівів в правомірності своїх вчинків. Його жертвою стає Майя Андерссон, дочка спортивного директора, яку Кевін, місцевий спортивний кумир і лідер хокейної команди, гвалтує під час вечірки на честь чергової перемоги. Так, він опиняється в позиції Іншого не лише завдяки винятковому спортивному таланту, а передусім через особливий статус, який надає йому громада. Його обдарованість і лідерство поступово трансформуються у відчуття власної недоторканності, а колективне захоплення спортивним кумиром створює ілюзію моральної безкарності. Кевін – привілейований Інший.

Жертва згвалтування Майя миттєво стає відчуженою через небажання містян зруйнувати ними ж створений міф про Кевіна, підтверджуючи думку, що «відносини з Іншим не є ідилічними та гармонійними відносинами спілкування або співчуття, через які ми ставимо себе на місце Іншого <...> в самому серці відносин з Іншим, що характеризують наше соціальне життя, іншість постає як відносини без взаємності [7, с. 215]». Місто стає проти неї, а замовчування спільноти ніби легітимізує сам факт насильства. Дівчину піддають приниженню, булінгу, проте вона відстоює своє заплямоване «я».

Наведений приклад доводить, що Іншість у Бакмана не має єдиного джерела. Вона щоразу виникає по-різному, але майже завжди приводить до однієї перевірки: чи здатна спільнота прийняти того, хто виходить за межі звичного порядку. Тому Іншість Майї визначається не стільки самим

фактом пережитого насильства, скільки її відмовою прийняти нав'язану спільнотою модель мовчання. Це кардинально змінює траєкторію переживання травми й соціального відчуження. Прагнення домогтися справедливості перетворює її на «чужу» для громади, яка заради збереження власної цілісності обирає захистити символ колективного успіху, а не жертву. Саме тому об'єктом суспільного осуду стає не кривдник, а потерпіла.

Рут, персонажка третього роману трилогії «Переможці» [15], постає як одна з попередніх жертв сексуального насильства в Бйорнстаді, задовго до подій із Майєю. Однак, на відміну від Майї, вона не отримала підтримки: ані батьки, ані найближча подруга фактично не стали на її бік. Дівчина залишилася наодинці зі своєю травмою, згодом утекла з міста і через певний час загинула. Її історія в «Переможцях» стає своєрідним контрапунктом до історії Майї. Якщо Майя, попри шалений тиск громади, не відмовляється від правди, то Рут свого часу була позбавлена самої можливості чинити опір. Через цей образ Ф. Бакман показує, що насильство не завершується в моменті злочину. Замовчана травма залишається в просторі міста й повертається пізніше в іншій формі, як помста, нове насильство, смерть. Минуле, яке громада відмовилася визнати, зрештою наздоганяє її через молодшого брата Рут Маттео, для якого особиста втрата стає підставою для руйнівного акту відплати. У такий спосіб автор вибудовує майже замкнене коло: насильство, яке колись було замовчане, не зникає, а лише змінює форму й повертається до спільноти як нова катастрофа.

Емігранти Абат та його мати Фатіма кожен у свій спосіб адаптуються до життя в Бйорнстаді. Абат – інший за національністю, релігією, мовою, походженням. Він живе на краю міста, як подібні до нього емігранти. Його становище в цьому й так периферійному місті – ще на більшій периферії. Щоб довести, що він заслуговує, якщо не на увагу, то хоча б не на приниження, Абаатові довелося набути досвід виснажливої праці й падіння, після якого герой змушений знову виборювати собі місце серед «своїх». Його становлення відбувається через болісне занурення в найнижчі рівні соціальної ієрархії Бйорнстада й спробу виринути на поверхню вже не як прохач, а як той, хто має право на повагу й вшанування. Водночас Іншість Абата не зводиться лише до етнічної чи соціальної вразливості. Його моральна позиція в ситуації з Майєю виявляє здатність вийти за межі нав'язаної ролі мовчазного й вдячного «чужого». Відстоюючи правду, він протистоїть більшості,

яка очікує від нього покори, і саме в цьому жесті його Іншість набуває етичного виміру. Абат існує в тому, що Г. Бгабга називає «третім простором», де культурна ідентичність не є сталою чи однорідною, а постає результатом постійного переосмислення власної належності. Він не відмовляється від культури свого походження, але й не може повністю інтегруватися в культуру більшості, що й зумовлює гібридний характер його ідентичності.

Важливим є також образ матері Амата, яка внутрішньо приймає підлеглу позицію в соціальній ієрархії міста. Свого часу, рятуючись від війни, Фатіма залишила батьківщину, народивши сина вже в Швеції. Її етнічне й релігійне походження стає для мешканців Бйорнстада знаком відмінності, через який жінку сприймають як представницю «чужого» світу. У цьому контексті доречною є думка Е. Саїда про те, що Схід постає як неінертний, радше сконструйований образ, що має власну історію, традицію мислення, образів і словника, які надали йому реальності та присутності для Заходу [11, с. 4-5]. Тому Фатіма намагається бути непомітною, обережною, аби не провокувати негативну реакцію в оточуючих через власну відмінність. Працюючи прибиральницею в хокейному клубі, вона всім постійно дякує, навчає сина вдавати «свого», щоб його не відштовхнуло нове середовище. Її поведінка демонструє стратегію пристосування: вона не очікує рівності, а вчить сина обережності, покори й вдячності за мінімальне прийняття з боку домінантної спільноти, зрікається своєї віри, записавши новонародженому сину християнську молитву як оберіг, символічно виявляючи залежність від чужого культурного порядку. Молитва – це найінтимніший прояв культури й ідентичності. Якщо навіть вона звучить мовою більшості, це означає, що домінантна культура проникла в найглибші сфери життя людини. Мати вивчила мову, внутрішньо прийняла правила світу, в якому живе, намагаючись захистити сина через адаптацію, а не через опір. Г. Бгабга пише, що колонізований або маргіналізований суб'єкт часто існує в режимі мімікрії, тобто наслідування домінантної культури. Він стає «майже таким самим, але не зовсім». Такий механізм культурної адаптації через протистояння центр / периферія, на думку Г. Бгабги породжує ефект **«одночасної подібності й загрози»** [12, с. 86], тому що той, хто наслідує, залишається небезпечним попри схожість, бо демонструє нестабільність ідентичності.

Абат проходить шлях від соціально маргіналізованого хлопця до людини, яка зав-

дяки таланту й праці виборює собі місце серед «своїх». Здавалося б, це класична історія успіху. Але в третій частині «Переможці» Ф. Бакман руйнує і цей наратив. Абат знову опиняється на периферії – тепер уже не через своє походження, а через власні помилки, довірливість, емоційну незрілість і залежність від Лева – іншого емігранта, який вміло маніпулює його прагненням бути прийнятим [15]. Травма руки, залежність від знеболювальних, втрата професійної перспективи засвідчують, що соціальне визнання не гарантує ані внутрішньої стійкості, ані моральної бездоганності. На нашу думку, Ф. Бакман принципово відмовляється романтизувати Іншого. Іншість в трилогії не є моральною категорією. Вона не означає ані вищості, ані меншовартості персонажа. Письменник позбавляє Іншого ореолу винятковості, демонструючи його як звичайну людину зі слабкостями, помилками й суперечностями. Саме тому етичне ставлення до Іншого не може ґрунтуватися на оцінці його вчинків, а визначається готовністю спільноти визнати його людську гідність незалежно від вчинків.

Бенджамін Овіч, Бенджі, в першій частині трилогії постає передусім як найближчий друг Кевіна – той, хто знає його краще за інших, захоплюється його хокейним талантом, витривалістю й майже фанатичною відданістю грі. Однак після подій, пов'язаних із Майєю, Бенджі відмовляється стати на бік Кевіна. Спершу це може здаватися лише моральним неприйняттям темного боку друга, небажанням виправдати його вчинок. Проте в подальших частинах трилогії ця ситуація відкриває значно глибшу особисту драму у стосунках Бенджі й Кевіна. Їхня емоційна прив'язаність виходить за межі звичайної дружби, а тому згвалтування Майї стає для Бенджі не лише моментом морального розриву з другом, а й переломним досвідом самоусвідомлення. Саме після цього герой розуміє, ким є сам і чого прагне; його сексуальна ідентичність, раніше прихована й болісно замовчувана, стає для нього очевидною [14].

Важливо, що надалі Бенджі вже не так лякає сам факт можливого розкриття його Іншості перед громадою. Значно страшнішою виявляється реакція середовища, у якому така відмінність не сприймається як частина приватного життя, а особистість «редукується з цілісної і звичайної людини до запламованої, знеціненої» [10, с. 3]. Відчуження спільноти поступово витісняє стигматизованого через «розрив між очікуваною і реальною соціальною ідентичністю» [10, с. 3], що особливо гостро проявляється в спортивному

світі, де домінує уявлення про силу, жорсткість, гетеронормативну маскуліність. А. Адамс та Е. Андерсон зазначають, що спорт може функціонувати як «соціально престижна інституція», у якій хлопці засвоюють настанови гегемонної маскуліності, зокрема гомофобію [16, с. 348]. Хоча самі дослідники описують випадок, коли відкриття сексуальної ідентичності гравця не стало причиною його виключення з команди, у Ф. Бакмана ця логіка розгортається інакше. Бенджі проходить майже всі етапи символічного «знищення», якому його піддає замкнена система гравців, фанів, мешканців міста. Його поступово позбавляють не лише репутації, а й самого простору належності – команди, хокею, дружніх зв'язків і права залишатися «своїм» у Бйорнстаді. Зазначимо, що закритість хокейної спільноти Бйорнстада виявляється не лише в реакції на злочин Кевіна, а й у ставленні до будь-якої відмінності, що порушує уявлення про командну єдність. Саме тому сексуальна ідентичність Бенджі сприймається як загроза усталеному образу «свого» гравця. Таким чином, модель Іншості Бенджі має подвійний характер. Перш за все вона пов'язана з внутрішнім процесом самоприйняття. Після того як його сексуальна ідентичність стає відомою громаді, Іншість переходить із внутрішнього виміру в соціальний. У третьому романі трилогії ця модель Іншості набуває ще складнішого змісту. Бенджі повертається до Бйорнстада вже після тривалої відсутності – змучений, розчарований, внутрішньо виснажений. Формально місто й оновлена хокейна команда вже не відштовхують його так, як раніше, тому він знову з'являється в просторі хокею, проводить кілька успішних ігор, зустрічається з Майєю та іншими людьми зі свого минулого. Однак це повернення не стає для нього справжнім подоланням Іншості. Зовнішнє прийняття не збігається з внутрішнім станом героя: Бенджі залишається самотнім, а його близькі постійно живуть із тривогою за нього, зокрема зі страхом можливого суїциду. Повернення Бенджі до Бйорнстада не можна прочитувати як переможне. Воно радше підкреслює трагічність його образу: спільнота ніби готова знову впустити його у свій простір, але вже не здатна повернути йому відчуття дому. Його загибель від кулі Маттео, коли він фактично рятує маленьку дівчинку, остаточно закріплює за ним позицію морального Іншого – того, хто залишається чужим і вразливим, але в критичний момент здатний на жертвний вчинок. У цьому сенсі

автор не пропонує Бенджі простого «повернення додому»: навіть прийнятий громадою, він залишається Іншим у самому собі.

Герої трилогії не поділяються на виключно добрих і поганих, що є характерним для підліткової літератури. Кожен герой є носієм внутрішньої суперечності. Той, хто чинить благородно, здатний на моральну слабкість; той, хто викликає осуд, не позбавлений людяності; жертва також може бути жорстокою, а кривдник – уразливим. Ф. Бакман послідовно проводить думку, що ніхто не зводиться лише до найгіршого зі своїх учинків. Тому кожен герой може стати потенційно Іншим, бо має щось, що не вписується в колективну норму.

Висновки. В художньому світі трилогії про Бйорнстад категорія Іншого постає як один із важливих принципів художньої організації й розгортається у двох взаємопов'язаних вимірах. Перший пов'язаний із внутрішнім усвідомленням персонажем власної відмінності, прийняттям себе та формуванням особистісної ідентичності. Другий виявляється у просторі взаємодії зі спільнотою, яка визначає межі «свого» і «чужого», наділяючи окремих персонажів статусом Іншого через прийняття, відчуження, стигматизацію або виключення. Саме взаємодія цих вимірів у межах основних конфліктів трилогії формує специфіку художньої репрезентації Іншого в романах Ф. Бакмана.

Здійснений аналіз засвідчує, що Іншість у трилогії не має єдиного джерела. Вона може бути зумовлена травматичним досвідом, сексуальною ідентичністю, етнокультурним походженням, соціальною периферійністю або привілейованою винятковістю. При цьому Ф. Бакман не подає Іншого як однозначно позитивну чи негативну фігуру. Його персонажі залишаються внутрішньо суперечливими. Підлітковий контекст трилогії увиразнюється тим, що Іншість формується на перетині зовнішньої відмінності персонажа, що відбивається на його поведінці, здатності взаємодіяти зі світом, так й через реакцію середовища, в якому потреба належати до групи має особливу вагу. Підліткова спільнота Бйорнстада часто відтворює цінності дорослого світу, наслідуючи норми суспільної більшості: культ сили, командної лояльності, спортивного успіху, замовчування й репутації. Однак робить це гостріше й жорсткіше. Саме тому Іншість персонажа швидко набуває оцінного значення й може стати підставою для прийняття, відчуження або витіснення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Іванишин М. Соціальний вимір образу літньої людини в романах Ф. Бакмана в аксіології сьогодення. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 60, том 2. С. 136–141. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/60-2-20>
2. Остапова Л. Художні засоби комічного та трагічного в романі Фредеріка Бакмана «Чоловік на ім'я Уве». *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. Вип. 83, том 2. С. 225–229. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/83-2-33>.
3. Nygren A. Bears and dogs: animals, animal metaphors, and the telling of rape and gendered collectivity in Fredrik Backman's *Beartown*. *Children's literature*. 2024. 52. P.104–117. <https://doi.org/10.1353/chl.2024.a928814>.
4. Nygren A. Animals, animal metaphors and nature in the periphery in Fredrik Backman's Björnstad. *Nordlit*. Vol. 53, № 1. P. 11–23. <https://doi.org/10.7557/13.7632>.
5. Mehdaoui A. Crushed Under their Skates: Rape and Silence in *Beartown* by Fredrik Backman. *International Journal of Language and Education Research*. 2025. Vol. 7, № 1. P. 75–93. URL: https://ijler.net/makale_benzer/8105 (дата звернення: 13.07.2026).
6. Nasution H., Putra E. E. Symbolic violence against subordinated women in Fredrick Backman's *Beartown*. *Prosiding Seminar Nasional Ilmu Sosial Dan Teknologi (SNISTEK)*. 2022. 4. P. 220–225. URL: <https://ejournal.upbatam.ac.id/index.php/prosiding/article/view/5260> (дата звернення: 13.07.2026).
7. Levinas E. *Totality and Infinity: An Essay on Exteriority*. Pittsburgh: Duquesne University Press, 2018. 284 p.
8. Levinas E. *Ethics and Infinity: Conversations with Philippe Nemo*. Pittsburgh: Duquesne University Press, 1985. 126 p.
9. Taylor Ch. The Politics of Recognition. *Multiculturalism and "The Politics of Recognition"*. Princeton : Princeton University Press, 1992. P. 25–73.
10. Goffman E. *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Englewood Cliffs, N. J. : Prentice-Hall, 1963. 147 p.
11. Said E. W. *Orientalism*. New York: Pantheon Books, 1978. 368 p.
12. Bhabha H. K. *The Location of Culture*. London ; New York : Routledge, 1994. 440 p.
13. Бакман Ф. Ведмеже місто / пер. з англ. Софія Волковецька. Київ : #книголав, 2019. 432 с.
14. Бакман Ф. Ми проти вас / пер. з англ. Софія Волковецька. Київ : #книголав, 2020. 512 с.
15. Бакман Ф. Переможці / пер. з англ. Софія Волковецька. Київ : #книголав, 2023. 704 с.
16. Adams A., Anderson E. Exploring the relationship between homosexuality and sport among the teammates of a small, Midwestern Catholic college soccer team. *Sport, Education and Society*, 2012. 17 (3), P. 347–363. <https://doi.org/10.1080/13573322.2011.608938>

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 14.07.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 31.07.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.08.2026